

BİR KÜLTÜR OLARAK VERGİ

TAX AS A CULTURAL PHENOMENON

Bilal GÖDE*

Ali Gökhan GÖLÇEK**

ÖZ

Toplumların tarihsel birikimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kültür, ekonomik hayatı da doğrudan etkilemektedir. Bir toplumda yerleşen kültüre göre, ekonomik ilişkiler kurulmakta, vergiler alınmakta ve harcamalar yine bu minval üzerine yapılmaktadır. Devletlerin en önemli gelir kaynağı, yurttaşlarından elde ettikleri vergi gelirleridir. Ülkede yaşayan bireylerin vergi vermeyi ne ölçüde benimsediği, onu bir kültür haline getirip getirmediği ekonomik hayat içerisinde çok önemli bir noktadır.

Çalışmada, vergi kültürünün oluşma aşamaları, nasıl işlediği, ülkemizde ve dünyada bu olgunun toplanan vergiler üzerinde ne ölçüde etkili olduğu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Kültürü, Türkiye.

ABSTRACT

Culture, which emerges as a result of the historical happenings of societies, directly affects economic life. Economic relations are established, taxes are being collected and expenditures are made according to the culture settled in a society. The most significant income source of the states is the tax revenue they collect from their citizens. The most important point in economic life is the extent to which the people living in the country adopt a culture of taxation.

In the study, the stages of the taxation culture, how it prevails and how influential this phenomenon is effective on the collected taxes in our country and in the world.

Keywords: Taxation, taxation culture, Turkey

* Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

** Arş. Gör., Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

M.G.T.: 23.03.2016 / M.K.T.: 23.11.2016

1- GİRİŞ

Kültür sözcüğü köken olarak Latince'dir ve "cultura" sözcüğünden gelmektedir. "Cultura", inşa etmek, işlemek, süslemek, bakmak anlamlarına gelen "Colere" kelimesinden türetilmiştir. Kültür; Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin şeklinde tanımlanmaktadır.¹

Kültür toplumların tarihsel birikimleri sonucunda oluşmaktadır. Toplumların dinleri, dilleri, gelenek ve görenekleri, sanatı, tarihi vb faktörler o toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Toplumsal kültür de ekonominin her alanında etki sahibi olduğu gibi vergisel süreçler üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Vergi ekonomik sistemler için vazgeçilmez bir unsur olma özelliği taşımaktadır. Vergiyi veren taraf olan, mükellefler de vergi verme eğilim ve davranışını üzerinde toplayan taraf olarak vergi ödeme kültürünün aktif belirleyicisi olan taraf olmaktadır.²

Bireylerin vergi ödemeye yönelik olan gönüllülükleri kültürden önemli düzeyde etkilenmektedir. Bu isteklilik düzeyi ne kadar yüksek olursa vergilemede amaca o kadar çok yaklaşmış sayılır. Bir toplumda vergi bilincinin yüksek olması bu toplumda yaşayan vatandaşların ödedikleri vergilerin kendilerine ne şekilde döneceğini, bu vergilerin nerelere harcanacağını bilmeleri ile kısmen açıklanabilir. Bu sayede de kendi paylarına düşen vergi yükümlülüğünü de içlerinden gelerek gönüllü bir şekilde yaparlar.³

2- VERGİ KÜLTÜRÜ

Vergi kültürünü toplumdaki bireylerin vicdanlarındaki vergi verme isteği şeklinde kısa şekilde tanımlamak mümkündür. Bu vergi verme isteğinin kişinin vicdanında kendiliğinden oluşması gerekmektedir. Vatandaşların bu isteği duymaları için aileden başlayarak eğitim hayatı boyunca verginin bir kültür olarak aşılması gerekmektedir. Gerek maddi gerekse manevi faktörlerin kullanılması vergi kültürünün oluşmasında ve pekişmesinde etkili olacaktır.⁴

Vergi kültürü kavramı, ulusal vergi sistemi içerisinde yer alan bütün resmi ve resmi olmayan kurumlarla ve vergi sisteminin işleyişiyle ilişkilidir. Vergi kültürü kavramı "Vergilendirme Kültürü", "Vergi Ödeme Kültürü" gibi kavramlardan daha fazlasını ihtiva etmektedir.⁵

Vergilendirme idareleri erken yaşlarda yapılacak olan bir eğitim olmaksızın veya vatandaşların gönüllü olarak vergiyi benimsemeleri durumu haricinde vergi kültürünün artmasının mümkün olmadığını farkındadırlar.⁶

Vergi kültürünün oluşmasında eğitimin rolü ile birlikte devletin uygulayacağı vergi politikalarının da etkisi çok önemlidir. Devletin vergi politikalarını oluşturma sürecinde ve uygulama aşamasında,

¹ TDK, 2016.

² Ufuk Gencel ve Elif Kuru, Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi, Yönetim Bilimleri Dergisi, 2012, s.31.

³ İbrahim Organ ve Baki Yeğen, Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2013, s.243.

⁴ Abdulkadir Işık, Kültür ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt:9, Vol:2, s.851-865.

⁵ Birger Nerre, The Emergence of a Tax Culture in Russia, 2001, s.8.

⁶ OECD, Building Tax Culture, Compliance And Citizenship: A Global Source Book On Taxpayer Education, 2015.

verginin adil olması, tarafsız olması, vergi yasalarının basit ve anlaşılır olması, vergi yasalarının da istikrarlı, ihtiyaca yönelik ve yeterli düzeyde olması gerekmektedir.⁷

Vergi kültürünü genel olarak mükelleflerin vergi ödeme isteği olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanıma eğer genişletecek olursak: vergi kültürü, vergi mükelleflerinin vergi ile alakalı yükümlülüklerini zamanında, doğru ve titizlikle yerine getirmelerine neden olan içgüdü ve bunun sonucunda vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmesidir.⁸

Vatandaşların vergileri gönüllü ödeme isteğine, dolayısıyla vergi kültürü seviyesine etki eden önemli faktörlerden bir tanesi de siyasi faktördür. Devlete bağlılık, devletin toplum düzeyindeki meşruiyeti, devlete olan güven düzeyi, demokrasi düzeyi, vatandaşlık bilinci, siyasi iktidarın toplumdaki kabul düzeyi, vergi yasalarının net, anlaşılabilir, basit ve adil olması gibi faktörler bir toplumdaki vergi kültürü düzeyini önemli oranda etkilemektedir.

Vergi kültürü, devletin (özelde vergi idaresinin), toplumun ve bireyin vergiye bakışı, vergiyi algılama tarzı ve bunun sonucu olarak vergiye yönelik davranışlardır. Bireyler, doğuştan bir vergi kültürüne de sahip değillerdir. Bu kültür zaman içerisinde önce aile ortamında, ilerleyen süreçte de okul vb. çevrede daha sonra da toplum hayatı içinde önce bireyin sonra toplumun sahip olduğu değer, inanç ve deneyimler çerçevesinde şekillenerek bireyin psikolojik dünyasını şekillendirmekte ve bu da bireyin tutum ve davranışlarına etki etmektedir. Bu psikoloji bireyin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyerek vergiyi reddetme ve vergi ödememe ya da vergiyi benimseme ve uyum şeklinde ortaya çıkmaktadır.⁹

Vergi kültürü genel olarak geçiş sürecindeki ekonomiler için kullanılan bir kavramdır. Vergi kültürü ile ilgili çalışma yapan iktisatçıları iki gruba ayırmak mümkündür. İlk grup "Klasikler" şeklinde adlandırılırken ikinci gruptakiler ise "Dönüşüm İktisatçıları"dır. İkinci gruptaki iktisatçılar vergi kültürü kavramına daha fazla katkı sağlamışlardır.¹⁰

Dönüşüm iktisatçılarının görüşleri incelendiğinde, bu iktisatçıların vergi kültürünü yalnızca idare açısından değil, mükellefler açısından ele aldıkları ve mükelleflerin vergi uyumu üzerine yoğunlaştıkları görülmüştür.¹¹ Vergi kültürünün oluşumu ve vergileme sürecinin belirleyicisi olan vergi politikaları genel görünümünün belirlenebilmesi için öncelikle vergi kültürüne etki eden faktörlerin açıklanması yerinde olacaktır.

Nerre, vergi kültürünün oluşumunu aşağıdaki şekilde göstermiştir. Şekil 1'e göre mükellefler, uzmanlar, vergi idaresi, akademisyenler ve politikacıların etkileşimi vergi hukukunun oluşmasında etken olur. Vergi hukuku, vergi kültürünü, vergi kültürü de ulusal kültürü etkilemektedir.

Vergi Kültürünü şekil yardımıyla ele alırsak eğer;

⁷ Rafet Faralyalı, Vergi Kültürü, 2008, s.1.

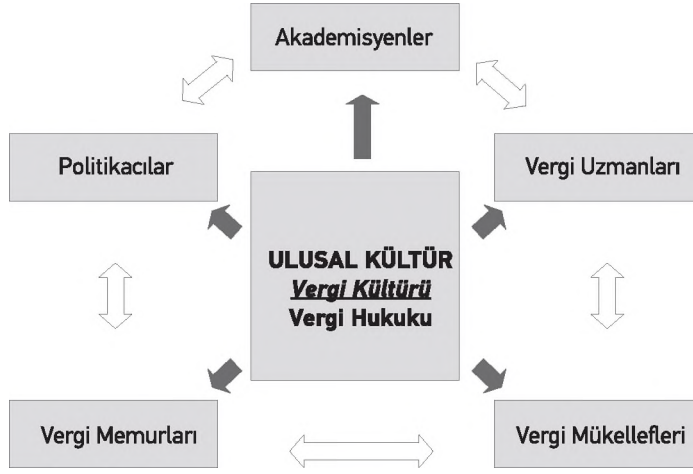
⁸ Raziahan Abdieva, Jusup Pirimbaev ve Tuncer Özdil, Kırgızistan'da Vergi Kültürü ve Belirleyenleri, International Conference on Eurasian Economies, 2011, s.335.

⁹ Tülin Canbay ve Güneş Çetin, Vergiye Uyumu Belirleyen Bir Faktör Olarak Vergi Kültürü, Sosyal Bilimler, 2007, s.57.

¹⁰ Ekrem Karayılmazlar, Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Vergi Kültürü: Türkiye Örneği, 2004, s.3.

¹¹ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.3.

Şekil 1: Vergi Kültürünü Oluşturan Etkenler

Kaynak: Birger Nerré, *Modeling Tax Culture*, 2004, s5.

Şekil 1’de vergi kültürünün basitleştirilmiş bir gösterimi mevcuttur. Şekilde vergi kültürünün alt kümeleri olan aktörlerin ulusal kültür ile olan ilişkileri gösterilmektedir.¹²

Vergileme sürecinde şekildeki aktörler arasındaki etkileşimler ve bu etkileşimlerin yönü dolayısıyla ortaya bir bağ çıkmakta ve vergileme süreci yasal sınırlamalar altında bir kültür olgusuna dönüşmektedir. Şekil 1’in daha basitleştirilmiş hali şekil 2’de gösterilmiştir. Şekilde gözükten ilişkilerin işleyişi noktasındaki kuralların belirlenmesinde devlet yetkilidir.

Sistem içerisindeki aktörlerin birbirleri ile olan ilişkilerini göz önüne alacak olursak mükellefler beyan yükümlülüğü ile vergi idaresi memurlarına, vergi dairesi memurları rapor sunma yükümlülüğü ile politikacılara, politikacılar da seçim mekanizması dolayısıyla mükelleflere karşı sorumludur. Sistem her aktörü bir diğerine bağımlı hale getirmektedir.

¹² Birger Nerré, *Modelling Tax Culture*, 2004, s.4.

Şekil 2: Basitleştirilmiş Vergi Kültürü Modeli

Kaynak: Nerré, 2004, s.7.

Bir ülkenin vergi kültürünün en önemli unsuru mükelleflerin vergi sistemine gönüllü uyumudur (taxcompliance). Vergi kültürü kavramının geçiş ekonomileri açısından sıkça dile getirilmesinin sebebi ise bu tarz geçiş ekonomilerindeki mükelleflerde vergi bilinci tam olarak yerleşmemiştir. Bu yüzden mükelleflerin vergi sistemine uyumlarının artması sayesinde bu tarz ülkelerde vergi kültürünün de oluşacağı kabul edilmektedir.¹³

Bir ülkede vergi reformunun gerçekleştirilmesi noktasında karşımıza iki yol çıkmaktadır. Bu yöntemlerden ilki vergi sisteminin bing-bang yaklaşımıyla yürürlüğe konulmasıdır.¹⁴ Osmanlı devleti sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti kurumsal yapısını tamamlamak adına hızlı bir atılım yapmıştır. 17 Şubat 1926'da İsviçre Medeni Kanunu örnek alınarak Türk Medeni Kanunu yasalaşmıştır. Yine aynı şekilde Türk Ceza Kanunu da İtalya örneği alınarak kabul edilmiştir. Sayılan örnekler bing-bang usulüne uygun uygulamalardır. Bu durumun vergi hukuku açısından gerçekleştirilmesi halinde vergi kültürü şoku ortaya çıkacaktır. Vergi sisteminin dönüşümünde izlenebilecek ikinci yol ise aşamalı (gradualist) geçiş yaklaşımıdır. Bu geçiş yönteminin uygulanması sonucunda vergi kültürü şokları yaşanmayacak fakat vergi kültürü gecikmeleri (taxculturalags) yaşanacaktır. Vergi kültürü gecikmeleri, vergi kültürünün farklı unsurlarının farklı hızlarda gelişmelerine sebebiyet verecektir.¹⁵

2.1- Vergi Kültürünü Etkileyen Faktörler

Vergi kültürünü belirleyen, içsel ve dışsal olmak üzere birçok faktör mevcuttur. Vergi kültürünü belirleyen içsel faktörler: Vatandaşlık bilinci, devlete olan inanç ve bağlılık, dini inanç ve gelenekler, kişinin ve ailesinin gelir durumu, eğitim düzeyi, kamunun sağladığı hizmetlerin mükellefin talepleriyle olan paralelliği, kamu hizmetlerinin etkin sunumu, mükellefin diğer mükellefler hakkındaki düşünceleri şeklinde ifade edilebilir.¹⁶

¹³ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.5.

¹⁴ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.6.

¹⁵ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.6.

¹⁶ Aylin Cesur ve Ali Çelikkaya, Türkiye'de Vergi Kültürünün Gelişmesinde Gelir İdaresi Başkanlığı'nın Yeri ve Önemi, AKÜ İİBF Dergisi, 2014, Cilt:16, Vol:2, s.2-3.

Vergi kültürünü belirleyen dışsal faktörleri ele aldığımızda ise: Vergi denetimleri, vergi afları, vergisel ayrıcalıklı uygulamalar, kayıt dışı ekonominin varlığı ve büyüklüğü, vergi mevzuatının anlaşılabilirliği, vergi sisteminin karmaşıklığı ve siyasi yapı göze çarpmaktadır.¹⁷

3- TÜRKİYE'DE VERGİ KÜLTÜRÜ

Türkiye, yaşadığı siyasal istikrarsızlıkların da etkisiyle, 1970'leri sorunların temellerine inmeden geçici önlemlerle geçiştirme yolunu seçmiş ve daha büyük bir bunalımla karşı karşıya kalmıştır. İthalat ve üretimde sıkıntıların yaşandığı, yüksek enflasyon ve derin bir bunalım sürecinde iktidara gelen Süleyman Demirel'in azınlık hükümeti 24 Ocak 1984 tarihinde geniş kapsamlı ve radikal değişiklikleri yürürlüğe koymuştur.¹⁸ 24 Ocak kararlarının amacı uzun vadede piyasaya daha fazla ağırlık veren, ihracata yönelik bir ekonomi oluşturmaktır.¹⁹ Bu süreç Türkiye ekonomisini bir geçiş ekonomisi niteliğine sokmuştur. Bu durum da Türk Vergi Kültürü hakkında fikir ortaya koymaktadır.²⁰

Türk Vergi Sistemi'nin kısa bir tarihini vermek yararlı olacaktır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde uygulanan vergilerin çoğunluğu Osmanlı mirası olması sebebiyle şer'i vergilerdi.²¹ Cumhuriyetin ilk icraatlarından biri 1924 yılında aşar ve ağnam vergilerinin kaldırılması ve bunların yerine kırsal kesimin tükettiği şeker, gazyağı gibi mallara uygulanacak olan dolaylı vergiler koymak olmuştur. Devlet adına yerel mültezimler tarafından toplanan ve tarımsal üretimden yüzde 10 olarak alınan aşar ve ağnam vergisi Osmanlı Devleti'nin en büyük gelir kaynağı olmuştur.²² 1949 yılında Temettü ve Kazanç Vergileri kaldırılarak yerine 5241 sayılı Gelir Vergisi ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisinin kabulü ile radikal birer reform hayata geçmiştir. 1984 yılında çıkarılan Katma Değer Vergisi ve 2002 yılında çıkarılan Özel Tüketim Vergileri de önemli birer vergi reformudur.²³

Türkiye'de uygulanan vergi politikası çerçevesinde; Anayasamızın 73. Maddesinde de belirtildiği üzere vergi, bireylerin mali gücüne göre; gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınmakla birlikte, vergi tahsilâtı esas olarak, stopaj yoluyla tahsil edilen gelir vergisi ile harcama üzerinden alınan KDV'ye dayanmaktadır.²⁴ Aşar ve Ağnam vergilerinin kaldırılmasının ardından dolaysız vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı Cumhuriyet tarihi boyunca hiç bir zaman yüzde 50 sınırını görememiş; özellikle son dönemde dolaysız-dolaylı vergilerin payları yüzde 30'a yüzde 70 bandında seyretmektedir.²⁵ Bu durumu Tablo 1 vasıtasıyla kolayca görebilmekteyiz.

¹⁷ Aylin Cesur ve Ali Çelikkaya, 2014, s.5.

¹⁸ Şevket Pamuk, Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, 2014, s.265.

¹⁹ Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi, 2011.

²⁰ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.6.

²¹ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.6.

²² Şevket Pamuk, 2014, s.176-177.

²³ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.6.

²⁴ Ufuk Gencel ve Elif Kuru, 2012, s.39.

²⁵ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.7.

Tablo 1: Dolaysız Vergi Gelirlerinin Bileşimi (2006-2013) (Bin TL)

Yıllar	Vergi Gelirleri (1)	Gelirden Alınan Vergiler (2)	Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler (3)	TOPLAM (2 + 3)=4	% (4/1)
1923	95.354	35.059	11.164	46.223	48
1945	522.976	222.854	32.264	255.118	49
1965	10.294.643	3.123.261	194.634	3.407.895	33
1985 ¹	3.829.116.958	1.771.758.595	23.975.235	1.795.733.830	47
2000	26.503.698.000.000	10.503.316.000.000	346.646.000.000	10.849.962.000.000	41
2006*	151.271.701	44.174.998	3.159.574	47.334.572	31
2007	171.098.466	53.780.017	3.693.239	57.473.256	33
2008	189.980.827	63.088.534	4.151.467	67.240.001	35
2009	196.313.308	66.720.165	4.758.940	71.479.105	36
2010	235.714.637	72.240.135	5.357.758	77.597.893	32
2011	284.490.017	89.118.725	6.320.895	95.439.620	33
2012	317.218.619	101.783.465	7.081.812	108.865.277	34
2013	367.517.727	110.160.589	7.754.861	117.915.450	32
2014	401.683.956	126.226.823	8.270.231	134.497.054	33
2015	465.229.389	142.404.955	9.430.549	151835504	32

Kaynak: www.gib.gov.tr

*2006 yılından itibaren TL'den altı sıfır atılmıştır.

1. 1971 yılında çıkarılan 1319 sayılı Emlak vergisinin tahsil yetkisi 31.12.1985 tarihine kadar merkezi idarede iken 01.01.1986 tarihinde çıkarılan 3239 sayılı kanun ile tahsil yetkisi yerel yönetimlere bırakılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında 0,50 yakın seyreden bu rakam yıllar ilerledikçe daha da düşmüş ve günümüze yaklaştıkça 0,30 bandına oturmuştur. Bu durumun tamamlayıcısı olarak da dolaylı vergilerin payı da gün geçtikçe artmıştır. Genel olarak dolaylı vergilerin payı yüzde 50'nin üzerinde seyretmiştir²⁶. Yukarıdaki tablonun incelenmesiyle çıkacak olan sonuç: Türk Vergi Sisteminin dolaylı vergiler üzerine kurulduğu yani "mübadele" ilkesine göre inşa edildiğidir. Fakat anayasamıza göre sistem "ödeme gücü ilkesi" üzerine kurulmuştur.²⁷

²⁶ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.8.

²⁷ Ekrem Karayılmazlar, 2004, s.9.

Tablo 2: Gelirden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Hasılatı İçerisindeki Payı (1923-2013) (Bin TL)

Yıllar	Toplam Vergi Gelirleri (1)	Gelirden Alınan Vergiler (2)	% (2/1)
1923	95.354	35.059	0,37
1945	522.976	222.854	0,43
1965	10.294.643	3.123.261	0,31
1985	3.829.116.958	1.771.758.595	0,46
2000	26.503.698.000.000	10.503.316.000.000	0,40
2006*	151.271.701	44.174.998	0,29
2007	171.098.466	53.780.017	0,31
2008	189.980.827	63.088.534	0,33
2009	196.313.308	66.720.165	0,33
2010	235.714.637	72.240.135	0,30
2011	284.490.017	89.118.725	0,31
2012	317.218.619	101.783.465	0,32
2013	367.517.727	110.160.589	0,30
2014	401.683.956	126.226.823	0,31
2015	465.229.389	142.404.955	0,30

Kaynak: www.gib.gov.tr

*2006 yılından itibaren TL'den altı sıfır atılmıştır.

Tabloda da görüleceği üzere gelirden alınan vergilerin payı yüzde olarak bir azalma trendi içerisindedir.

3.1- Gelir Vergisi Hâsılatının Yapısı Açısından Vergi Kültürü

Vergi sisteminin kısa süreler içerisinde sık değişimlere uğraması vergi politikalarının etkinliğinin azalmasına yol açarak, mükelleflerin tutum ve davranışlarını dolayısıyla da vergi kültürünü olumsuz etkilemiştir.²⁸

Türk vergi sistemi yapı olarak karmaşık kabul edilebilecek bir yapıdadır. Vergilendirme süreci içerisinde mükelleflerin katlanacağı işlem maliyetleri de oldukça fazla olduğundan bireylerin vergiye karşı olan tutumları da bu durumdan etkilenmektedir. Bu karmaşık durum içerisinde mükelleflerin yükümlülüklerini yerine getirme esnasında katlandıkları maliyetler mükellefler üzerinde hem parasal hem de psikolojik bir etki yapmaktadır. Dolayısıyla da vergi kültürü bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu durumu aşağıdaki tablo yardımıyla da görmek mümkün olacaktır.

²⁸ Ufuk Gencel ve Elif Kuru, 2012, s.42.

Tablo 3: Gelir Vergisi Hâsılâtının Bileşimi

Yıllar	Gelir Vergisi (1)	Beyannameye Dayalı Gelir Vergisi (2)	(2/1)	Basit Usulde Gelir Vergisi	Gelir Vergisi Tevkifatı (3)	(3/1)	Geçici Vergi
2006	31.727.644	1.656.774	0,052	167.689	28.900.776	0,910	1.002.405
2007	38.061.543	1.767.732	0,046	198.229	35.006.484	0,919	1.089.098
2008	44.430.339	2.065.284	0,046	209.870	40.957.192	0,921	1.197.993
2009	46.018.360	2.297.745	0,049	248.282	42.329.043	0,919	1.143.290
2010	49.385.289	2.437.328	0,049	271.467	45.453.538	0,920	1.222.956
2011	59.885.000	3.175.105	0,053	303.080	54.966.421	0,917	1.440.394
2012	69.671.645	3.517.027	0,050	305.494	64.395.876	0,924	1.453.248
2013	78.726.008	3.691.372	0,046	309.155	73.105.812	0,928	1.619.669
2014	91.063.306	3.758.884	0,041	302.196	85.256.867	0,936	1.745.359
2015	105.395.330	4.445.469	0,042	359.465	98.751.492	0,936	1.838.904

Kaynak: www.gib.gov.tr

Tablodan da görüleceği üzere stopaj yoluyla toplanan gelir vergisinin payı yüzde 90'ın üzerinde seyrederken beyanname yoluyla toplanan gelir vergisinin payı nadiren yüzde 5'in üzerine çıkmıştır.

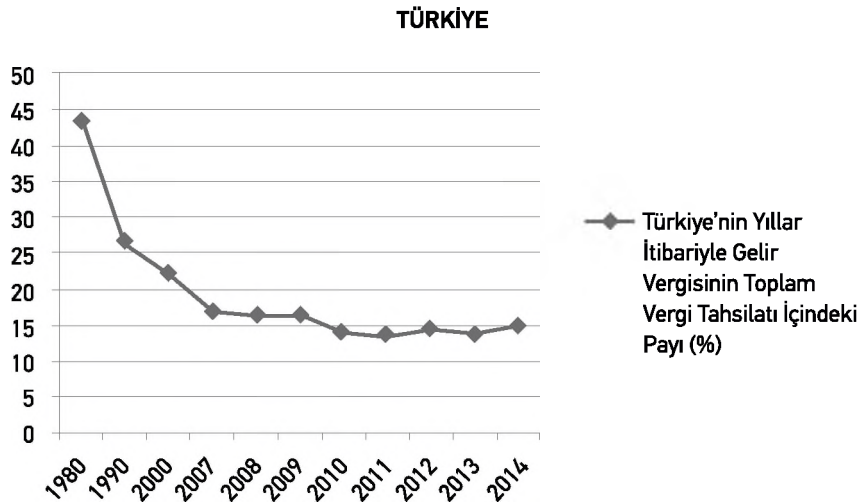
Tablo 4: OECD Ülkelerinin Yıllar İtibariyle Gelir Vergisinin Toplam Vergi Tahsilatı İçindeki Payı (%)

	1980	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avustralya	43.9	42.9	37.8	36.6	37.5	37.4	38.4	39.3	39.1	39.1	-
Avusturya	23.1	20.9	22.1	22.4	23.1	22.3	22.5	22.5	22.9	22.9	23.5
Belçika	36.3	32	31.4	27.8	28.5	28.4	28.3	28.2	27.8	28.6	28.7
Kanada	34.1	40.8	36.8	37	37.1	35.6	34.9	35.7	36.2	36.5	36.5
Çek Cumhuriyeti	-	-	12.9	11.6	10.5	10.7	10.2	10.6	10.5	10.7	10.4
Danimarka	52.7	54	52.6	52.7	53.8	55.9	52.2	52	51.4	54.80	54.3
Estonya	-	-	22.6	18.5	19.5	15.9	15.8	16.1	16.4	17.2	17.6
Finlandiya	35.7	34.7	30.6	30.2	30.8	31	29.5	29.2	29.3	29.3	30.5
Fransa	11.6	10.6	18	17	17.4	17.2	16.9	17	18	18.5	18.6
Almanya	29.6	27.5	25.3	24.9	26.4	25.1	24.2	24.7	25.6	26	26.3
Yunanistan	14.9	14.1	14.4	14.9	15	15.7	13.6	14.3	20.2	17.6	-
Macaristan	-	-	18.5	18.2	19.4	18.8	17.5	13.8	14.7	14	12.9
İzlanda	23	26.8	34.7	33.8	35.9	37.8	36.5	37.6	37.4	38.25	35.6
İrlanda	31.9	33.1	31.9	30.2	30	30.4	30	31.1	32.4	31.9	32
İsrail	-	-	29.2	22.6	21.7	19.7	18.2	18.1	18.1	17.9	18.7
İtalya	23	26.2	24.8	25.6	26.8	26.7	27	26.5	26.7	26.5	26.6
Japonya	24.3	27.8	21	19.5	19.9	19.9	18.6	18.3	18.5	19.2	-
Kore	11.4	19.9	14.6	16.7	15	14.1	14.2	14.6	14.9	15.3	16.2

Lüksemburg	26.9	23.5	18.2	19.9	21.6	20.6	20.9	22.1	21.9	22.8	23.3
Hollanda	26.2	24.7	15.1	19.8	19.1	22.7	22.2	21.4	20.2	19.5	-
Yeni Zelanda	61.6	47.9	43	42.1	40.6	41.1	37.7	36.9	37.6	37.9	38.3
Norveç	28.4	26.1	24	22.1	21.4	24.1	23.6	23.1	23.4	24.4	25
Polonya	-	-	13.1	14.9	15.4	14.4	13.9	13.6	13.9	13.9	-
Portekiz	-	15.8	17.5	16.7	17	18.5	17.6	18.4	18.3	22.5	22.4
Slovakya	-	-	9.9	9.9	10.5	9.7	9.4	9.9	10.3	9.5	9.7
Slovenya	-	-	15	14.7	15.7	15.7	15.1	15.2	15.4	14.2	13.8
İspanya	20.3	21.7	18.6	20.2	21.4	21.8	21.6	22.6	22.7	22.3	22.3
İsveç	41	38.5	33.2	30.8	29.7	28.7	27.8	27.5	28	28.3	28.6
İsviçre	38.9	32.8	29.7	31.8	31	32	32.1	31.2	31.7	31.4	31.5
Türkiye	43.5	26.7	22.2	16.9	16.5	16.3	14	13.5	14.4	13.9	14.7
İngiltere	29.4	29.3	29.3	29.9	30	30.4	28.7	28	27.5	27.7	27.5
ABD	39	37.5	42.1	38.2	38.4	34.1	33.9	37.9	38.3	38.7	38.2
OECD Ortalaması	31.3	29.4	25.3	24.6	24.9	24.8	24	24.1	24.5	24.7	25.3

Kaynak: www.oecd.org

Grafik 1: Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Gelir Vergisinin Toplam Vergi Tahsilatı İçindeki Payı (%)

Kaynak: www.gib.gov.tr

Devletlerin vergi toplama noktasındaki başarısızlıklarının görünen zararlarının yanında uzun dönemde ilk etapta akla gelmeyen fakat çok ciddi problemlere sebebiyet verebileceği geçmiş örneklerde görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde 17 ve 18. Yüzyıllarda taşradan toplanarak merkezi hazineye ulaştırılan kişi başına vergi gelirin bir yılda ortalama üç günlük düz işçi ücretini aşmadığı sonucuna varılmıştır.

O dönem içerisinde kişi başına en az vergi toplayan iki devlet Polonya ve Osmanlı Devleti'dir. Vergi toplama konusunda sıkıntı yaşayan iki devletten ilki olan Osmanlı Devleti 18. yüzyılın ikinci yarısında Rusya ve Avusturya ile yaptığı savaşlarda pek çok toprak kaybı yaşamıştır. Polonya ise 18. yüzyılın ikinci yarısında Rusya ve Avusturya arasında paylaşılmıştır.²⁹

OECD ortalaması göz önüne alındığında Türkiye yalnızca 1980 döneminde ortalama üzerinde yer alabilmişken ilerleyen yıllarda ortalamanın altında bir seyir izlemiştir. Türkiye'nin oranlarını dikkate aldığımızda ise görülecektir ki 1980 döneminden itibaren önemli bir düşüş yaşanmıştır. Gelir Vergisi'nin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %43,5'ten %14,7'ye kadar gerilemiştir. Bu oran 2014 yılında neredeyse 1980 döneminin 3'te 1'i kadardır.

4- SONUÇ

Vergi, devletler için gelir kalemlerinin en önemlisi, finansman araçlarının en hayatisidir. Bu bağlamda, vergi hasılatının yüksek olması, ülke ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Devletin egemenlik gücüne dayanarak almış olduğu verginin, bireyler açısından nasıl algılandığı ve ne ölçüde ödendiği, toplumda var olan vergi kültürü ile anlaşılabilir. Bu bakımdan vergi kültürü kavramı devletler açısından hayati öneme sahiptir.

Vergi kültürü yerleşmiş olan toplumlarda, gösterilen veriler ışığında, devletin vergi gelirleri hasılatını doğrudan doğruya belirlemektedir. Bir kültür olarak, vergi kültürünün bireyler üzerinde etkili olabilmesi için, devletler, mali politikalarına bu minvalde amaçlar koymaktadır. Ülkemizde, eskiden beri var olan vergiye karşı olumsuz tavır, vergi kültürünün yerleşmesini engellemiştir. Bunun bir sonucu olarak; vergi hasılatı olumsuz etkilenmekte ve düşük seviyelerde kalmaktadır.

Çok açık bir şekilde görülmektedir ki, vergi kültürünün yerleşmiş olduğu ekonomilerde, bireylerin devlete olan sadakati ve vergi ödeme isteği yüksek iken vergi kültürünün düşük olduğu ekonomilerde bu durum tam tersi şekilde gerçekleşmektedir. Mükelleflerin kendi içlerinden gelerek yaptıkları ödemeler hem vergi hasılatını doğrudan oluşturup hem de vergi idaresinin iş yükünü azaltmaktadır. Eğitim düzeyi ve vergi bilinci yüksek toplumlarda vergi kültürü daha kolay bir şekilde vatandaşların vicdanlarında yer etmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDİEVA, R. ve diğerleri; (2011), "Kırgızistan'da Vergi Kültürü ve Belirleyenleri", International Conference on Eurasian Economies, s.335-342.
- CANBAY, T. ve ÇETİN, G.; (2007), " Vergiye Uyumu Belirleyen Bir Faktör Olarak Vergi Kültürü", Sosyal Bilimler, Cilt : 5 Sayı :1, s.52-66.
- Cesur A. Ve Çelikkaya A.; (2014), " Türkiye'de Vergi Kültürünün Gelişmesinde Gelir İdaresi Başkanlığı'nın Yeri ve Önemi", AKÜ İİBF Dergisi, Cilt XVI, Sayı:2 ,Sayfalar: 1-14.
- IŞIK, A.: (2009), "Kültür Ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği Culture And Development: The Case Of Tax Culture ", (Ege Akademik Bakış / Ege AcademicReview,9 (2), 851-865.
- NERRÉ, B.; (2001),"The Emergence of a Tax Culture in Russia","The 57th Congress of theInternational Institute of Public Finance: The Role of Political Economy in the Theoryand

²⁹ Şevket Pamuk, 2014, s.58-59.

- Practice of Public Finance". August 27-30 Litz, Austria.
- NERRÉ, B.; (2004), "Modeling TaxCulture", European Public Choice Society Annual Meeting, Berlin, Germany, April 15-18.
 - NERRÉ, B. ;(2008),"Tax Culture: A Basic Concept for Tax Politics", Economic Analysis & Policy, Vol.38 No:1, March 2008, pp.156.
 - BORATAV, K.; (2011), Türkiye İktisat Tarihi, İmge Yayınevi, Ankara.
 - FARALYALI, R. (2008). Vergi Kültürü, 4 Ağustos. <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/13MaliCozum/03-RafetFarlayali9.doc>.
 - GENCEL, U.,KURU, E.; (2012), "Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt:10, Sayı:20, 29-60.
 - KARAYILMAZLAR, E. (2004) "Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Vergi Kültürü Türkiye Örneği, Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi", Cilt: 22, Sayı: 2, 267-284.
 - ORGAN, İ., YEĞEN, B.; (2013), "Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 4, 2013 241-271.
 - PAMUK, Ş. (2014) Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
 - OECD, Building Tax Culture, Compliance And Citizenship: A Global Source Book On Taxpayer Education, 2013, <http://www.oecd.org/ctp/tax-global/sourebook-taxpayer-education.pdf> Erişim Tarihi: 20 Mart 2016.
 - <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html> Erişim Tarihi: 20 Mart 2016.
 - <https://www.gib.gov.tr> Erişim Tarihi: 22 Mart 2016.
 - http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR Erişim Tarihi: 22 Mart 2016.